

Jeseni su i tad bile u uobičajenom zanosu samosakaćenja i, pomalo, s onu stranu postojanja: *Ko pre rata*, kako bi to živanski rekao sused Živan, izmičući se, odmah, iz svake priče. *Penziju ću verovatno dobiti*, rekao je otac. Mislio sam da sam ružan, iako su neki govorili da nisam. Ptice su odletele u toplije krajeve, ostale su samo čavke, koje su nekada bile gavranovi, a i čavke su se upustile u poricanje sebe, pa se, u prvi mah, nije znalo šta će na kraju ispasti. Neke su se stvari, uvidam, ponavljale kao *teme* pismenih zadataka. Silno sam želeo da Vemiju poljubim u usta.

Po ujakove naočare otići ću sutra, ili prekosutra, govorim sebi, kroz godine, a nisam siguran da li, *na tom mestu*, još raste kukurek, ili me do *tog mesta* mogu dovesti samo one uhode koje, u knjigama, nazivaju *čitači snova*.

Tomas Pinčon

JEDANAEST DANA

„Evo nečeg neobičnog“. Velečasni vadi i prisutnima pokazuje svoj faksimil u dobrom prepisu pensilvanijskih dnevnika Mejsona i Diksona, „prepisano uz pomoć jedne genijalne jezuitske naprave, a štampano kod gospodina Vimbrela, čija se štamparija nalazi pored krčme *Senekina devojka* u Filadelfiji 1776. godine.“

„Ciklusi, ili ako hoćete segmenti od jedanaest dana pojavljuju se stalno i iznova. Ovde, 1776, jedanaest dana nakon kretanja u pravcu juga od Brendivajna, Mejson se zaustavlja u Vilijamsburgu – najjužnijoj tački svog putovanja. Sledećeg dana odlazi u Anapolis i nakon jedanaest dana napušta taj grad da bi se vratio poslu na granici – gotovo poput klatna. U aprilu, neposredno nakon prelaženja Severne planine, moraju da čekaju u snegu i kiši, od šestog do šesnaestog, pre nego što nastave. Kulminacija ove pojave je, naravno, na kraju same linije, između devetog oktobra 1767, kada je poglavica Indijanaca koji su bili sa njima rekao da neće ići na zapad dalje od ratničkog puta, i dvadesetog, kada je celokupna ekipa, okrećući leđa po poslednji put, počela da krči šumu ka istoku, ka svojim poslednjim danima u Americi.“ Listajući strane „od dvadesetšestog avgusta 1768. kada su računari središnji, a posao i službeno gotov i sproveden, do sedmog septembra, njihove poslednje večeri u Filadelfiji, pre odlaska u Njujork da bi se ukrcali u poštanski brod za Halifaks, stalno i iznova ovaj nedorečeni period nastavlja da se pojavljuje, nagoveštavajući neki skriveni koren, zajednički svima. I prijatelji, verujem da to nije ništa drugo do poznatih jedanaest dana koji nedostaju zbog reforme kalendara iz 1752“.¹

Povici „Rodače, preklinjemo vas!“ i „Molim vas, gospodine.“

„Oni među nama koji su rođeni pre tog sudbonosnog septembra“ primećuje Velečasni, „čine generaciju koja je u celokupnoj britanskoj istoriji uvređena na jedinstven način, pri čemu svaki život nosi istu, hronološku ranu od istog parlamentarnog udara. Možda smo prinuđeni, čak nesvesni toga, da tražimo nedekadne nizove, kao područja utočišta, koji bi nam mogli omogućiti, makar samo na trenutak, da život ponovo bude neoštećen. Mislimo da je „naše“ vreme zatočeno u prostornom ekvivalentu vremena, ma šta to bilo, kao Euridika, koju nekako treba izbaviti. Možda, kao što bi naša indijanska braća mogla narediti ponovno izvođenje neke prastare avanture, verno preslikane u svim detaljima, tako i Britanci određenih godina nastoje da izbave jedanaest dana čistog praznog hoda kao neotuđivo svoje...“

„Ne pravi takve grimase, mladi Etelmere. Jednog dana, ako uspeš da izbegneš sudbinu toliko dugo, možeš se naći u situaciji da se sećaš neke nepravde koju ćeš deliti sa momcima i devojkaama svoga doba, koja je isto tako neumirljiva i još uvek neiskupljena.“

Mejson je neko vreme to smatrao samo kao stvar mešanja datuma koji su imena, sa danima koji su konkretne stvari. Pa ipak, sa svakim koga je sreo, ko je bio rođen pre 1752. i nastavio da živi, tih jedanaest dana su se stalno i iznova javlja-

li u razgovoru, pre ili kasnije okarakterisani kao „okrutni nedostatak“ ili kao „rascep u tkivu života.“ I što se više bavio sa tim pitanjem, sve više se prednost pomerala ka verovanju, kao što će jednog dana reći Diksonu, „u postojanje omče, ili ako hoćete vrtloga koji se sporo okreće, sastavljenog od jedanaest dana, koji dodiruje linearnu putanju onoga što mi zamišljamo kao obično vreme, ali izuzet iz njega, koji se ponavlja bez prestanka.“

„Hm, tih jedanaest dana, stalno i iznova je ono o čemu govore...?“

„Pokazujete, ako smem da dodam, neobično shvatanje problema.“

Dakle, pošto je u pitanju periodična rotacija, zar ne bi morala sa sobom nositi izvesnu *vis centrifuga*, koja bi nekom domišljatošću mogla biti otkrivena? Možda bi to uspelo pronalazanjem, na području vremena, mesta gde omča pokušava da poveća ili smanji svoj opseg, i samim tim prividnu dužinu svakog dana u njoj? Ili, pak, da se uopšte ne okreće oko svoje ose pri čemu su dužina dana ostala ista.“

„Diksone, sve rotira.“

„Vorticista! Bože pomози, tvoja milost sve je ređa.“ Emerson koji je verovao da su vorticisti legija samog zla, ubeđivao je u to svaki bespomoćni mladi um do koga je mogao da dopre.

„Dobro, ako baš morate znati, pridite bliže i procenite. Bio sam tamo, gospodine.“

„Tamo, gospodine...?“

Mejson palcem energično pokazuje na oko, mnogo šire nego drugo, koje koristi za promatranja. „Iako sam se trudio da zaboravim sve ono što ne moram da znam, bar sve dok revnosno znatiželjan partner ne insistira da sazna, ipak, činjenica je da sam u ponoć, drugog septembra te neoprostive pedeset druge godine, upao, zbunjen i nepripremljen, u taj isti vrtlog vremena, našavši se u trećem septembru 1752, u danu koji za ostatak Engleske nije postojao – *tempus incognitus*.“

„Eh...“

„Ništa ne govorite. Ni ja u to nisam verovao. To jest sve dok se nije dogodilo. Nikakva nelagodnost, samo blaga ošamućenost. Tačno u ponoć, dok sam ja nastavljao u treći, došlo je do trenutne transhalacije duša, koja je ostavila veliki ljudski vakuum, dok su svi ostali prelazili na četrnaesti septembar.“

„Nisam siguran šta to znači, naravno...“

„To bi možda osetili kao skretanje svesti. Ipak, vrlo brzo sam shvatio, kako je usamljeno postojanje u tišini koja je usledila, koje nije bilo glasnije od vetra, iz doline i preko sela pri vrhovima brda, gde su umesto njihovih stanovnika sada stajali samo nemi svedoci njihovih života – ugarci pobeledi od pepela koji su još uvek odavali toplotu, hrana preostala od poslednjih obroka u drugom septembru, javni časovnici zaleđeni za uvek u ponoć između drugog i dana koji je došao iza njega. Iako su, negde drugde, u svetu koji je odskočio ispred četrnaestog, oni nastavili da otkucavaju sekunde, da se navijaju, da kasne ili žure, nastavljajući, uvek problematične živote časovnika...“

„Sam u materijalnom svetu, Diksone, sa jedanaest dana samo za sebe. Šta biste vi uradili?“

„Možda bih pogledao šta se dešava u krčmi *Džoli Pitman*...?“

Uzdržan pogled. „Pa, prvo sam pomislio na krčmu *Džordž*, ali me nedostatak društva preokupirao i upravo sam u potrazi za tim, uz izvesnu dozu očajanja, krenuo pre svitanja. Razmišljao sam da su isto kao što sam ja bio uhvaćen u vrtlog, tako mogli biti uhvaćeni i neki drugi...“ iznenada prekidajući na dve ili tri reči (Dikson je sada u to siguran) od nekog sudbonosnog saopštenja, u čijem središtu bi stajala Rebeka.

Mladi Čarls je na kraju zaključio da je bol zbog odvojenosti ležao u potpunosti sa njegove strane, jer će mu ona poželeti dobro jutro četrnaestog isto kao što mu je poželela laku noć drugog, bez ikakvih pukotina ili trzaja, nemajući pritom nikakvog znanja o tome da je on nastavio da prolazi kroz jedanaest dana bez nje. Niti je bilo šta što je proživio u toj omči izazvalo bilo kakvu vidljivu promenu na mladiću kog je poljubila „sledećeg dana“, a koji je bio veoma drzak.

U međuvremenu, bio je tu, sa gotovo dve nedelje pred sobom pre nego što se ponovo priključi svojoj verenici, glatko, kao da nikada nije ni odlazio, i dovraga, biće slobodan. „Da li je još uvek bilo konja?“ upita Dikson.

„Životinje koje su njihovi vlasnici poznavali zajedno sa njima su prešle četrnaesti. Gotovo svi psi, na primer, nešto manje mačaka, ali i njih poprilično. One koje su ostale u trećem septembru bile su divlja stvorenja, ili zalutala u dolinu; Možda su samim tim što nisu ni imale vlasnika i same bile odsečene od kalendara. Naišao sam na jednog takvog konja, konja kojeg niko nije poznao, kao i dve krave, odbegle i nepomuzene. Jahao sam miljama pored useva o kojima se niko nije brinuo, zaustavljenih razboja i vodeničkih kola koja se beskorisno okreću, gotovo zrelih jabuka, do pola natovarenih teretnih kola, žutih katanaca koji još uvek nisu procvetali, manufaktura za izradu mastila koje još uvek nisu zasmrdele, dok se na posletku, iza poslednjeg brežuljka nije ukazao Oksford, bistar poput kristala i precizno ugraviran, a da pritom moje oči, bolje u ono vreme, nisu nigde mogle da primete ni pramičak dima.“

„Išli ste do Oksforda?“

„Da, sa nekom ludom zamisli da ću tamo naći Bredlija, pošto sam kao i svi mladi astronomi, naročito u okolini Glosteršira, u to vreme bio bredlijanac... Iako sam kasnije u svojoj melanholiji mogao sagledati njegove isuviše ovozemaljske veze sa Meksfildom i Česterfildom, a i iza njih, izranjajući iz otrovnog smrada, sa Njukaslom i gospodinom Pelamom. U tom trenutku, u svojoj naivnosti sam verovao da je Bredli, naš novi Njutn, nezasiro radoznao, morao proračunati način da uđe u ovaj vrtlog, sa pitanjem koje me kopkalo, zašto bi on bio isključen iz ove svesne zabeve.“

„Da li ste ga pronašli tamo?“

„Našao sam nešto, ni sam nisam siguran šta. Ono što me je iznenadilo je osetan ostatak greha koji je progonio to mesto, izvesne opasnosti kojoj se u isto vreme nije suprotstavio niti je okajao, koja je predstavljala nešto više od obične jakobitske upornosti...Svakako bih se setio, na neki nejasan način, da je Bredli sa-

vetovao Meklsfilda, uostalom svog velikog dobrotvora, možda i u delimičnom vraćanju milordovih ulaganja, o načinima izračunavanja pokretnih praznika i svetkovina i tako dalje, po novom kalendaru, a da je Meklsfild proglašen zaslužnim za filozofski rad, a Česterfild za duhovite primedbe i *Bonhomie*, što je konačno dovelo do toga da nacrt zakona o novom kalendaru stupi na snagu. Pa ipak, iako je Bredli retko tražio javnu pohvalu, jer je više voleo da je zasluži, isto tako ne bi odbio priznanje za ono za šta je zaslužan, osim ukoliko nije bilo razloga da se zbog nečeg čuti, kao što je neočekivana dubina njegove umešanosti u poduhvat kojeg se većina ljudi strašno bojala i kojeg je iz dna duše mrzela."

Obojica posežu za kafom u isto vreme, čime se Dikson u potpunosti povinuje Mejsonovoj nasušnoj potrebi za bilo kakvim sredstvom protiv omamljenosti koje je pri ruci.

„Ne znam da sam u celom tom periodu makar i na čas dremnuo, jer bi mi to oduzelo dragoceno vreme, u trenutku kada se celokupno saznanje civilizacije i paganstva, starih i zaboravljenih svetova nalazilo preda mnom."

„Pa ipak mislim da znam ovu priču, to beše onaj Namac... Faust, zar ne?"

„Ali isto tako znam da je on živeo u svetu nastanjenom drugim ljudima. Ja sam, međutim, bio sam."

„Eh..."

„Pa, kako se ispostavilo, ne baš sasvim sam."

„Znao sam, neka mlekarica koja je pošla na stočni vašar, ha? Jesam li blizu? Zalutala preblizu vrtloga? Ja! Kačica prevrnut, suknja poletela. Pa? Kako je bilo?"

„Molim vas. Bilo je to nešto što nikada nisam video, sigurno ne bibliotekar gospodina Bredlija, gospodin Vajld, i bilo ih je više. Nakon što je pala noć, dok sam besciljno palio sveću za svećom, jedva uspevajući da rasteram tamu oko sebe, čuo sam ih kako šušaju, uvek izvan domašaja svetlosti, kao da su prelistavali iste stare dokumenta kao i ja."

„Miševi ili pacovi, možda...?"

„Isuviše namerno. Izgledalo je kao da žele da komuniciraju."

„I to je bilo među onim tajnim policama gde niko izuzev odabranih nema pristup?"

„Znate za to?"

„Naravno, Emerson nam je dao kratak spisak. Aristotel o komediji, oduvek sam želeo to da pročitam. Svi dobri delovi koje je Toma izostavio u *Jevandlju o Hristovom detinjstvu*?² Šekspirova *Tragedija Hipatije*.³..."

„Ono što me spasilo" mirno nastavlja „bila je glad, isprekidan pasus na nečitkom latinskom vratio je pažnju sa poslednje osvetljene stranice na prazan stomak. Setio sam se da su sve ostave i vinski podrumi širom grada bili na raspolaganju mojoj gladi. Zabrinut i lakomislen jurnuo sam iz biblioteke, isuviše drhćući da bi mi sveća i dalje gorela, uz merdevine koje su škripale u potpunoj tami, niz hodnike visokih polica za knjige. Prisustva su posvuda bila u zasedi. Nisam se usuđivao da podignem pogled ka onome što je sasvim očigledno čekalo, lebdeći, na prastarim stropovima, hitro, pogubno...Tada! Iznenadni fijuk tik uz moje lice, naučno uzevši

bez sumnje slepi miš, iako u tom mometnu nešto što sam sa mnogo manje pouzdanosti mogao odrediti, izazva stravičan krik, dok sam konačno izlazio na čistinu četvorougaonog dvorišta obasjanog žutom mesečinom."

„Čekajte! To je to! Mesec."

„Zaista, to bi bilo među prvim pitanjima bilo kojeg astronoma amatera. Kako će se mesec ponašati, viđen iz unutrašnjosti ovog vrtloga?"

„I, i?"

„Stalno pun, kao zakovan u zenitu." Neiskren osmeh.

„Da, jedanaest dana nemilosrdnog svetla, sa kojim se trebalo suočiti sam u gradu gotskih građevina, koji možda jeste a možda i nije bio naseljen, dok su sa svih strana doletela crna stvorenja za koja sam se ja nadao da su samo... slepi miševi."

„Ne mislite valjda..."

„Kao građ, gotovo ljudska, neprekidnog zavijanja za koje sam se nadao da dolazi samo od... pasa..."

„Ne,"

„O, i više. Bilo je kao da je ova metropola britanskog razuma bila napuštena i prepuštena onome što razum ne priznaje. Zlokobne forme strujale su ulicama. Ulične svetiljke se spontano gasile. Ljudi su rikali kao da su se u mraku pretvorili u zveri. Parada užasa i straha. Da li da priznam. Bio sam zgrožen. Osećao sam da bih ako budem trčao dovoljno brzo dobio na visini i poleteo. Postao bih jedan od njih. Mogao sam da se krijem iza streha kao i bilo ko drugi. Mogao sam da se šunjam u senkama. Mogao sam pripadati davolu, sve je u ovom vrtlogu bilo moguće. Mogao sam vrištati u crkvama. Mogao sam da razbijem svaki prozor na ulici, da od Bodlejanske biblioteke napravim druidsku lomaču. Međutim, u nekom momentu, bez ljudskog plena sklonost ka zlu mora posustati i ponovo postati obična melanholija."

„Vi ste prekinuli proučavanje prastarih tajni? Zbog čulne draži, koja je trajala, koliko...? Mejstone – dragi Mejstone."

„Zapravo," Mejson neveselo odgovara „sprečen sam da se ikada vratim. Prognan od pristupa znanju. Dok sam prolazio ispred dvorišta krčme *Vojvoda Hemfri*, susreo sam se sa nevidljivom barijerom, za koju sam znao da mogu da je pređem ukoliko to želim, ali po cenu takvog duševnog nespokojstva da bi jedan korak preko nje bio već previše. Kakav je to uticaj bio, ne znam vam reći. Možda je to bilo delo samog vrtloga. Možda često pojavljivanje izvesnih nevidljivih bića. Primio sam, iako ne baš sasvim čuo, odnekuda, jasnu poruku da su ključevi i pečati unutarnje spoznaje isuviše opasni za mene. Da se moram pridržavati obećanja iz Svetog Pisma i zaboraviti tekstove za koje mislim da sam ih video."

„Pretpostavljam da to niste hteli da čujete."

Mejson uzima, ljulja i u ruci vaga svoj trbušni klin. „Razmišljajući o uskrsnuću tela došao sam do ideje da ovo uskrсне, i odmah krenuo u jednu razbludnu međuigru,

za koju ne verujem da vas interesuje, budući da je predugačka, a osim toga i isuviše lična."

„Pa...sad...?“

„Propuštena je prilika koja mi je mogla promeniti život. Nalazila se u centru tog vrtloga, a da bi prešao tok vremena koji ga je okruživao morao bih da idem malo uzvodno, ili prema prošlosti, ne bih li održao radijalni kurs prema centru...“

„I tamo, dok ste sa bikovskom tvrdoglavošću nastavljali...?“

„Pa, sad, kako god to čudno zvučalo, čim sam prošao kroz barijeru, shvatio sam da je moje putovanje završeno. Pokušao sam da se otrgnem nazad, ali prekasno. Bio sam uhvaćen u vrtlog. Na moje olakšanje, ispostavilo se da su barem neka od mračnih Prisuštava koja su kod mene izazivala takvu strepnju bili duhovi onih koji su prebacili u četrnaesti, i progonili me, ne iz prošlosti, nego iz budućnosti, sve više i više se približavajući, sve dok, – Prvo sam čuo zvuke grada, a onda po obodu vidnog polja zamagljenost i pokret, koji se iznenada uskovitlao, pružajući se da bi me obavio, dok je u zamci izduženih lica jedino njeno ostalo postojano. I kada sam joj se ponovo pridružio, pre nego što sam smislio šta da kažem, poljubila me i rekla: „Neko nam je sinoć kasno legao“

„Jedini dokaz o tome da to nije bio san je bio ugriz koji sam dobio za vreme svojih noćnih šetnji gradom.“

„Ovaj život“ glasi pouka koju je sada spreman da kaže Diksonu „je kao tih jedanaest dana, ograničen period na čijem kraju ćemo ona i ja, nakon što smo neko vreme bili razdvojeni, biti ponovo zajedno. U međuvremenu moram da putujem sam, u svetu isto toliko nestvarnom kakvim su mi se tada učinili ti prazni septembarski dani.“

„Ugriz, Mejsone?“

„Ništa, ništa. Verovatno neki pas.“

„Koliko verovatno?“

„Šta bi drugo moglo biti? Ako su se stanovnici Strauda, koji su vodili obične živote jedanaest dana pre mene, mogli pretvoriti u tako zlokobna bića, zašto to ne bi mogli i njihovi psi?“

„Pokažite mi.“

„Pa, to je baš čudna stvar, Diksone, jer je desetak minuta kasnije...“

„Eh! Ja sam njuškalo kog su namirisali, kao što reče Parker dok je stavljao glavu u medvedji brlog.“

– odlomak iz romana Mason & Dixon –

(Sa engleskog preveo Petar Dubljević)

U ovom odlomku iz najnovijeg romana Tomasa Pinčona *Mejson i Dikson* (1997) vidimo primenu najnovijih saznanja u vezi sa Ajnštajnovom teorijom relativnosti. Pin-

čon razarajući hronologiju i fabulu, i poigravajući se sa čitaocem i žanrovskim konvencijama, ovaj događaj iz 1752. godine, prelazak sa julijanskog na gregorijanski kalendar, dovodi u vezu sa mračnim silama i zaverama koje, kao i u svim njegovim prethodnim romanima stoje u pozadini svakog događaja. Priču o dvojici engleskih geometara, Čarlsu Mejsonu i Džeremaji Diksonu, istorijskim ličnostima zaslužnim za današnju granicu između Pensilvanije i Merilenda, i ujedno i severa i juga, slika jednom čudnom mešavinom pikarskog, gotskog i neizostavno burlesknog. Kao i u svakoj drugoj prilici kada stvari zaprete da postanu isuviše ozbiljne, Pinčon pribegava komičnom kao jedinom izlazu iz sumorne stvarnosti, jer je za njega ona „jedno fino mesto koje katkad treba posetiti, ali ne i mesto na kojem biste poželeli da živite“ kako tvrdi Džon Bart.⁴ U ovoj epizodi koja ujedno predstavlja i 56. poglavlje romana, Pinčon manipuliše vrlo apstraktnim pojmovima objašnjavajući mogućnost putovanja kroz vreme, ali u isto vreme ceo događaj propušta kroz prizmu ličnog isustva glavnog protagonista, dajući time ovim nepristupačnim konceptima boju, miris i ukus, približavajući ih običnom čitaocu. Međutim kao i uvek, kada je Pinčon u pitanju, čitalac ni u jednom momentu ne može sa potpunim spokojstvom ustvrditi da u potpunosti savladava tok priče. Pinčon uvlači čitaoca u ovaj svojevrsni vrtlog ideja na taj način što ga uljuljkuje u samouverenosti i dajući mu samopouzdanje u potpunom ovladavanju fabulom da bi ga već u sledećem momentu katapultirao u mrak metafizičkih dimenzija. On to radi ne samo na planu žanra već i forme, jer je pripovedač okvirne priče Velečasni Viks Čerikouk (*Cherrycoke!* – znak usklika moj) koji priču o Mejsonu i Diksonu pripoveda svojim nećacima Pitu i Pliniju (*Pitt & Pliny*) koji na momente prekidaju njegovu priču raznim upadicama ali se negde u sred priče tu polako i neprimetno uvlači svznajući pripovedač tako da čitalac sa teškom mukom a nekad i nikako saznaje ko pripoveda. Ali njegova priča jeste i dalje pitka i sačinjena od finog tkanja sitnih detalja koji se uklapaju u jednu grand picture početaka Amerike kao formirane svesti i početaka modernog doba. Ovo delo koje je uslovno rečeno romansirana biografija, pikarski roman, zbirka stilskih ogleda, burleskno-ontološka bravura i enciklopedijski roman, i koje odstupa od tradicionalnog pristupa dobu kolonijalizma i vremena uopšte, a približavajući se u isto vreme konvencionalnim načinima pisanja predstavlja jedan od najvećih dometa Pinčonovog stvaralaštva.

P. D.

1. Ovo shvatanje mogućnosti putovanja kroz vreme zasniva se na savremenim tumačenjima Ajnštajnovne teorije relativiteta. Vid. *Stiven Hoking, Kratka istorija vremena*, Polaris, Beograd, 1986.
2. Radi se o pretpostavci da je Toma u svom Jevanđelju izostavio činjenice o Hristovom detinjstvu koje su se kasnije javile u formi apokrifnih Jevanđelja.
3. *Tragedy of Hypatia*, nepostojeća drama o grčkoj proroci Hipatiji.
4. *John Barth: Književnost iscrpljenost*, navedeno prema: Richard Ruland and Malcolm Bradbury, *From Puritanism to Postmodernism: A History of American Literature*, Viking, New York, 1991, p.388.